

Factors Associated with the Causes of Migration among Youth Migrants in Thailand

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับสาเหตุการย้ายถิ่นของผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นในประเทศไทย

Kaweesak Phujampa

กวีศักดิ์ ภูจำปา

Dusadee Ayuwat*

ดุษฎี อายุวัฒน์

Faculty of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University, Thailand

Corresponding author*

e-mail: dusayu@kku.ac.th

Received 07-07-2025

Revised 07-10-2025

Accepted 09-10-2025

Doi: 10.69598/artssu.2025.5487.

How to Cite:

Phujampa, K., & Ayuwat, D. (2025). Factors Associated with the Causes of Migration among Youth Migrants in Thailand. *Journal of Arts and Thai Studies*, 47(3), E5487 (1-14).

Keywords: migration, youth, causes of migration, youth migrants

คำสำคัญ: การย้ายถิ่น, วัยรุ่น, สาเหตุการย้ายถิ่น, ผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่น

Abstract

Background and Objectives: The transformation of economic and social structures, driven by capitalism, alongside advancements in technology and communication, and the development of infrastructure, have collectively facilitated migration across all age groups. This includes youth migrants, who are either currently enrolled in the formal education system or have recently graduated. Understanding the causes of the migration of the youth migrant group can reflect the opportunities afforded by societal shifts. Therefore, this research aims to investigate the causes of youth migration in Thailand and the factors associated with the causes of youth migration in Thailand. This study focuses on internal migration in Thailand.

Methods: Quantitative research with a cross-sectional design was utilized. The unit of analysis was the individual. The sample consisted of 1,917 youth migrants aged 15–24 years at the time of the 2023 survey. The data were derived from the microdata of the Population Migration Survey Project, collected by the National Statistical Office of Thailand between October and December 2023. Descriptive statistics and Chi-square tests were employed to analyze the factors associated with the causes of youth migration in Thailand. The research findings were presented with a narrative accompanied by tables.

Results: The results found that the majority of youth migrants were female, single, aged 19–24 years, and had completed upper secondary education. Most originated from the Northeast and South regions, with primary destinations being urban areas in the Northeast, Central, and South regions. Nearly half of this group had resided in their destination areas for less than one year. Regarding the causes of youth migration in Thailand, education was the primary reason for migration, accounting for 54%, followed by family reunification. Specifically, older youth migrants (19–24 years), both male and female, who were single, originated from the Northeast and South, and lived in urban areas, primarily migrated for education. In contrast, younger youth migrants (15–18 years) predominantly migrated to follow their families. Additionally, married or previously married youth migrants with diplomas or higher education primarily migrated for economic reasons. A higher proportion of economic migration was observed among youth migrants who had resided in their destinations for less than one year compared to those who had stayed for more than one year.

Application of this study: This study contributes to the development of the body of knowledge on the causes of youth migration. The findings are valuable for policymakers in developing appropriate policies and measures to support youth migrants appropriately, for instance, developing the welfare systems for young migrants or adjusting the economic structure and development to align with the evolving trends of this age group, in order to enable their full potential.

Conclusions: This study employed a quantitative research approach using a cross-sectional design, drawing upon the data from the 2023 Migration Survey conducted by the National Statistical Office of Thailand. The sample consisted of 1,917 adolescent migrants aged 15–24 years. The findings revealed that the majority of adolescent migrants were female, single, aged between 19 and 24, and migrated primarily for educational purposes, followed by family-related reasons. The younger adolescents tended to migrate to follow their families, while older and more highly educated individuals migrated mainly for economic reasons. The study indicated that adolescent migration is associated with age group, marital status, educational level, and duration of residence at the destination. These findings can serve as a foundation for formulating policies and measures to better support adolescent migrants in alignment with the current economic and social contexts.

บทคัดย่อ

ที่มาและวัตถุประสงค์: การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมในระบบทุนนิยม ตลอดจนความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีและการสื่อสาร รวมถึงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานได้เอื้ออำนวยให้เกิดการย้ายถิ่นกับประชากรทุกช่วงวัย รวมทั้งผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นที่เป็นวัยที่กำลังศึกษาอยู่ในระบบการศึกษา และผู้ที่จบการศึกษาใหม่ การเข้าใจถึงสาเหตุการเคลื่อนย้ายของกลุ่มผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่น จึงน่าจะสะท้อนถึงโอกาสที่ได้รับจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมดังกล่าว ดังนั้น การวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาสาเหตุการย้ายถิ่นของผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นในประเทศไทย และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับสาเหตุการย้ายถิ่นของผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นในประเทศไทย ซึ่งเป็นการศึกษาเฉพาะการย้ายถิ่นภายในประเทศ

วิธีการศึกษา: การวิจัยดำเนินการวิจัยด้วยระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research Methodology) แบบวิจัยภาคตัดขวาง (Cross-sectional Design) ใช้หน่วยในการวิเคราะห์ระดับปัจเจกบุคคล กลุ่มตัวอย่างคือ ผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นที่มีอายุระหว่าง 15-24 ปี ณ เวลาที่ทำการสำรวจในปี 2566 จำนวนทั้งสิ้น 1,917 ราย จากฐานข้อมูลระดับย่อย (Micro Data) ในโครงการสำรวจการย้ายถิ่นของประชากรของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ที่ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเมื่อตุลาคม - ธันวาคม พ.ศ. 2566 การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) และใช้สถิติไคสแควร์ (Chi-square Test) เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับสาเหตุการย้ายถิ่นของผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นในประเทศไทย และนำเสนอผลการวิจัยด้วยการบรรยายประกอบตาราง

ผลการศึกษา: ผลการวิจัย พบว่า ผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นส่วนใหญ่เป็นหญิงและโสด มีอายุระหว่าง 19-24 ปี จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และส่วนใหญ่ผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นย้ายมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ โดยมีพื้นที่ปลายทางคือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ ในพื้นที่เขตเมือง และเกือบครึ่งหนึ่งของผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นอาศัยอยู่ถิ่นปลายทางไม่เกิน 1 ปี สำหรับสาเหตุการย้ายถิ่นของผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่น ส่วนใหญ่การย้ายถิ่นเกิดด้วยสาเหตุเพื่อการศึกษา ร้อยละ 54.0 รองลงมาคือ การย้ายถิ่นเพื่อติดตามครอบครัว และพบว่า ผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นทั้งชายและหญิงที่เป็นผู้ใหญ่ (19-24 ปี) เป็นโสด และย้ายถิ่นมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคใต้ และอาศัยอยู่ในพื้นที่เขตเมือง ส่วนใหญ่ย้ายถิ่นเพื่อการศึกษา ขณะที่ผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นที่เป็นวัยเยาว์ (15-18 ปี) ส่วนใหญ่ย้ายถิ่นเพื่อติดตามครอบครัว นอกจากนี้ พบว่า ผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นที่สมรสแล้วหรือเคยสมรส จบการศึกษาระดับอนุปริญญาขึ้นไป ย้ายถิ่นเพื่อเศรษฐกิจเป็นหลัก ซึ่งผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นที่มีระยะเวลาการอยู่อาศัยในถิ่นปลายทางไม่เกิน 1 ปี มีสัดส่วนการย้ายถิ่นเพื่อเศรษฐกิจสูงกว่าผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นที่ย้ายถิ่นเป็นระยะเวลามากกว่า 1 ปีขึ้นไป

การประยุกต์ใช้: การศึกษาสาเหตุการย้ายถิ่นของผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นในประเทศไทย เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับสาเหตุการย้ายถิ่นของผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่น และใช้เพื่อกำหนดนโยบายและมาตรการที่สามารถช่วยสนับสนุนผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นได้อย่างเหมาะสม อาทิ การพัฒนาระบบสวัสดิการเพื่อรองรับวัยรุ่นย้ายถิ่น หรือการปรับปรุงโครงสร้างทางเศรษฐกิจและการพัฒนาให้มีความสอดคล้องกับแนวโน้มการพัฒนาของกลุ่มประชากรในช่วงวัยนี้ เพื่อให้สามารถพัฒนาได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ

บทสรุป: การวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณแบบวิจัยภาคตัดขวาง โดยใช้ข้อมูลจากการสำรวจการย้ายถิ่นของประชากรปี 2566 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นอายุ 15-24 ปี จำนวน 1,917 คน ผลการศึกษาพบว่าผู้ย้ายถิ่นส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง โสด มีอายุระหว่าง 19-24 ปี และย้ายถิ่นเพื่อการศึกษาเป็นหลัก รองลงมาคือเพื่อติดตามครอบครัว โดยผู้ที่มีอายุน้อยมักย้ายเพื่อติดตามครอบครัว ส่วนผู้ที่มีอายุมากและมีการศึกษาสูงมักย้ายเพราะเหตุผลทางเศรษฐกิจ ผลการศึกษานี้ให้เห็นว่าการย้ายถิ่นของวัยรุ่นสัมพันธ์กับช่วงวัย สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา และระยะเวลาการพำนักในถิ่นปลายทาง ข้อมูลดังกล่าวสามารถนำไปใช้กำหนดนโยบายและมาตรการสนับสนุนวัยรุ่นย้ายถิ่นให้เหมาะสมกับบริบททางเศรษฐกิจและสังคมปัจจุบัน

บทนำ (Introduction)

ในสังคมยุคปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมในระบบทุนนิยมมีบทบาทสำคัญที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อสังคมในทุกมิติ การพัฒนาด้านเทคโนโลยี การสื่อสาร การคมนาคม และโครงสร้างพื้นฐานของประเทศที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องได้ช่วยลดข้อจำกัดด้านระยะทางและเอื้ออำนวยต่อการเคลื่อนย้ายของแรงงานระหว่างพื้นที่ให้สะดวกมากขึ้น ปัจจัยดังกล่าวได้กลายมาเป็นแรงจูงใจให้เกิดการย้ายถิ่นเพื่อแสวงหาโอกาสใหม่ ๆ ที่ไม่สามารถหาได้ในพื้นที่เดิมของตน (Harkins, 2019; Basnet, et al., 2020) และส่งผลให้เกิดการย้ายถิ่นเพิ่มขึ้นในกลุ่มประชากรทุกช่วงวัย โดยเฉพาะในกลุ่มวัยรุ่นซึ่งเป็นช่วงวัยที่มีการย้ายถิ่นสูงสุด เมื่อเทียบกับกลุ่มช่วงวัยอื่น (National Statistical Office, 2023)

วัยรุ่นถือเป็นกลุ่มประชากรที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศในอนาคต การพัฒนาของวัยรุ่นมีลักษณะที่แตกต่างไปจากช่วงวัยอื่น เนื่องจากวัยรุ่นอยู่ระหว่างการเปลี่ยนผ่านจากวัยเด็กสู่การเป็นผู้ใหญ่ จึงมีความยืดหยุ่นทาง

ความคิดสูง และชอบเปิดรับโอกาสใหม่ ๆ เมื่อรับรู้ถึงการพัฒนาของความเป็นเมือง และต้องเผชิญกับความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ และสังคมภายในประเทศ (Samuel Hall, 2023) จึงผลักดันให้วัยรุ่นย้ายถิ่นแสวงหาโอกาสในพื้นที่ใหม่ ที่มีทรัพยากรและสามารถมอบประสบการณ์ที่เหมาะสมต่อการพัฒนาตนเองได้ ทำให้วัยรุ่นที่ควรอยู่ในระบบการศึกษากลับก้าวเข้าสู่ตลาดแรงงานเร็วขึ้น (Ayuwat, 2019; Corona Maioli et al., 2024) และในหลายประเทศการย้ายถิ่นได้กลายเป็นวิธีรับมือ (A Way to Cope) เมื่อต้องเผชิญกับความไม่เท่าเทียมทางสังคมของวัยรุ่น โดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนาอย่างประเทศไทยที่เศรษฐกิจส่วนใหญ่กระจุกตัวในเมืองใหญ่ ทำให้หลายพื้นที่ในท้องถิ่นมีความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมที่สูง (Samuel Hall, 2023; Saraswati et al., 2025)

การย้ายถิ่นของกลุ่มวัยรุ่นจึงนับว่าเป็นส่วนหนึ่งที่ได้รับโอกาสจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคม แต่ขณะเดียวกัน การย้ายถิ่นของวัยรุ่นอาจทำให้วัยรุ่นต้องเผชิญกับความเสี่ยง เนื่องจากวัยรุ่นบางส่วนยังเยาว์วัย และขาดวุฒิภาวะทางสังคม หากไม่ได้รับการสนับสนุนที่เหมาะสม การตัดสินใจย้ายถิ่นของวัยรุ่นจึงอาจส่งผลกระทบต่อเส้นทางในการพัฒนาและเติบโตของวัยรุ่นได้ในอนาคต (United Nations, 2012; Harkins, 2019) การย้ายถิ่นของผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่น นับเป็นปรากฏการณ์ใหม่ที่เกิดขึ้นท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมทันสมัยและโอกาสในเชิงเศรษฐกิจที่ได้รับจากระบบทุนนิยม แต่การทำความเข้าใจกับปรากฏการณ์ดังกล่าวยังมีองค์ความรู้ไม่ชัดเจนนัก เนื่องจากการศึกษาเกี่ยวกับการย้ายถิ่นส่วนใหญ่ที่ผ่านมาเน้นศึกษาในกลุ่มแรงงานเป็นหลัก (Harkins, 2019)

การวิจัยนี้สนใจศึกษาสาเหตุการย้ายถิ่นของผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นในประเทศไทย และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับสาเหตุการย้ายถิ่นของผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นในประเทศไทย ซึ่งเป็นการศึกษาเฉพาะการย้ายถิ่นภายในประเทศ โดยคาดว่าผลการวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาองค์ความรู้และสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับสาเหตุการย้ายถิ่น และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับสาเหตุการย้ายถิ่นของผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นในประเทศไทย อันจะนำไปสู่ข้อเสนอแนะในการพัฒนาโอกาสและช่วยสนับสนุนผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่น อาทิ การวางแผนการพัฒนาระบบสวัสดิการและบริการสาธารณะเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นได้ต่อไป

วัตถุประสงค์การศึกษา (Research Objectives)

เพื่อศึกษาสาเหตุการย้ายถิ่นของผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นในประเทศไทย และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับสาเหตุการย้ายถิ่นของผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นในประเทศไทย

กรอบแนวคิดในการศึกษา (Conceptual Framework)

การวิจัยนี้ใช้แนวคิดหลัก 2 แนวคิด คือ แนวคิดเกี่ยวกับการย้ายถิ่น และแนวคิดเกี่ยวกับวัยรุ่นและเยาวชน เพื่อพัฒนากรอบแนวคิดวิจัย มีรายละเอียดดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการย้ายถิ่น

การย้ายถิ่น เป็นการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยของบุคคลหรือกลุ่มคนจากพื้นที่หนึ่งไปยังอีกพื้นที่หนึ่ง โดย National Statistical Office (2023) ได้ให้นิยามการย้ายถิ่น คือ การย้ายที่อยู่อาศัยจากเขตการปกครองหนึ่ง ไปสู่อีกเขตการปกครองหนึ่ง หรือเขตเทศบาล อบต. หรือจากประเทศอื่น มายังเขตเทศบาล หรือ อบต. ซึ่งเป็นพื้นที่อยู่อาศัยปัจจุบัน สามารถจำแนกการย้ายถิ่นได้ 2 มิติ คือ มิติด้านพื้นที่ และมิติด้านเวลา เช่น การเปลี่ยนแปลงที่อยู่แบบถาวร หรือชั่วคราวซึ่งแสดงให้เห็นระยะเวลาการย้ายถิ่น โดยมีปัจจัยผลักดัน (Push Factors) เป็นปัจจัยเชิงลบซึ่งเชื่อมโยงกับพื้นที่ต้นทาง เช่น ความยากจน และข้อจำกัดที่มาจากการพัฒนาที่ล่าช้าในพื้นที่ชนบท ได้กลายเป็นปัจจัยผลักดันที่สำคัญที่ทำให้เกิดการย้ายถิ่น (Kummittha et al., 2020; Martins et al., 2022; Díaz Baca et al., 2024) และปัจจัยดึงดูด (Pull Factors) ที่เป็นปัจจัยเชิงบวก ส่วนใหญ่มักเกี่ยวข้องกับพื้นที่ปลายทาง และเป็นแรงกระตุ้นสำคัญที่ทำให้เกิดการย้ายถิ่น เช่น การเติบโตของภาคอุตสาหกรรมและบริการในเขตเมือง ได้สร้างแรงดึงดูดทางเศรษฐกิจให้เกิดขึ้นในพื้นที่เมือง (Richter et al., 1997; Malamassam, 2016; Basnet et al., 2021)

ปัจจัยเหล่านี้ครอบคลุมมิติทางเศรษฐกิจและสังคม เช่น ความแตกต่างของรายได้ การขาดโอกาส ทางเศรษฐกิจ การพัฒนาของความเป็นเมือง หรือสภาพความเป็นอยู่ที่ดีกว่าระหว่างถิ่นต้นทางและปลายทาง (Ayuwat, 2019; Clendenning, 2022) การย้ายถิ่นจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่นำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม และสร้างความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ตลอดจนความแตกต่างทางทรัพยากรระหว่างพื้นที่เขตชนบท และเขตเมือง (Skeldon, 2018; Phanthalee et al., 2022)

ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการย้ายถิ่นจำแนกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ 1) ปัจจัยจากพื้นที่ต้นทาง (Origin) เช่น ปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมในชนบท 2) ปัจจัยจากพื้นที่ปลายทาง (Destination) เช่น โอกาสการทำงานในเมืองที่พัฒนาสูง 3) อุปสรรคระหว่างทาง (Intervening Obstacles) เช่น ค่าใช้จ่ายในการเดินทาง และ 4) ปัจจัยส่วนบุคคล (Personal Factors) เช่น เพศ อายุ ระดับการศึกษา และสถานภาพสมรส ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการกำหนดแบบแผนและลักษณะการย้ายถิ่นในแต่ละบริบท (Lee, 1966; Sergienko & Snegireva, 2019; Basnet et al., 2023) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการย้ายถิ่นมีความเกี่ยวข้องกับมิติของการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และความเหลื่อมล้ำระหว่างพื้นที่

สำหรับในประเทศไทย พบว่าวัยรุ่นอายุ 15-24 ปี เป็นกลุ่มประชากรที่มีสัดส่วนการย้ายถิ่นสูงที่สุดเมื่อเทียบประชากรในช่วงวัยอื่น คือ ร้อยละ 2.9 จากสัดส่วนของจำนวนประชากรทั้งหมดในช่วงวัยเดียวกัน รองลงมาคือวัยผู้ใหญ่ วัยเด็ก และวัยสูงอายุโดยมีร้อยละ 1.5 1.2 และ 0.3 ตามลำดับ (National Statistical Office, 2023) งานวิจัยส่วนหนึ่งพบว่า การย้ายถิ่นของวัยรุ่นเป็นผลมาจากการขาดแคลนโอกาสทางการศึกษา ความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะด้านการทำงาน สังคม ตลอดจนความต้องการที่จะอาศัยอยู่ร่วมกับสมาชิกในครอบครัวที่ผลักดันให้วัยรุ่นย้ายถิ่น (Byishimo et al., 2022; Díaz Baca et al., 2024; Corona Maioli et al., 2024) แสดงให้เห็นว่าสาเหตุของการย้ายถิ่นของวัยรุ่นมักเชื่อมโยงกับปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นหลัก

จากการทบทวนแนวคิดเกี่ยวกับการย้ายถิ่น จึงได้นิยามการย้ายถิ่นว่าหมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยของบุคคลโดยข้ามเขตการปกครอง จากเขตชนบท หรือเขตเมือง ไปยังอีกพื้นที่หนึ่ง ทั้งภายในภูมิภาคเดียวกันหรือระหว่างภูมิภาค ในการวิจัยนี้ การย้ายถิ่นจึงครอบคลุมการย้ายถิ่นภายในประเทศจากทั้งเขตเมืองและเขตชนบท ทั้งการย้ายถิ่นภายในภูมิภาคเดียวกัน และระหว่างภูมิภาคด้วย ทั้งนี้ จากการทบทวนแนวคิดเกี่ยวกับการย้ายถิ่น จึงทำให้ได้ตัวแปรอิสระที่เกี่ยวกับสาเหตุการย้ายถิ่น ได้แก่ **คุณลักษณะทางประชากรของผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่น** ประกอบด้วย เพศ และสถานภาพสมรส และ **คุณลักษณะด้านการย้ายถิ่นของผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่น** ประกอบด้วย ถิ่นต้นทาง ถิ่นปลายทาง เขตที่อยู่อาศัย และระยะเวลาการอยู่อาศัยในถิ่นปลายทาง

2. แนวคิดเกี่ยวกับวัยรุ่นและเยาวชน

ประเทศไทยในปัจจุบันอยู่ในยุคที่เปลี่ยนผ่านเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ (Complete Aged Society) โดยมีผู้สูงอายุเพิ่มจากร้อยละ 6.8 ในปี 2537 เป็นร้อยละ 20.0 ในปี 2567 (National Statistical Office, 2024) ประชากรในประเทศจึงต้องพร้อมรับมือต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านแรงงาน การศึกษา และการพัฒนาของสังคม วัยรุ่นและเยาวชนจึงเป็นช่วงวัยที่มีความสำคัญ เนื่องจากมีการพัฒนาจากเด็กสู่ผู้ใหญ่ เป็นคนรุ่นใหม่ที่จะกลายเป็กำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ และเปรียบเสมือนหัวใจสำคัญของโครงสร้างทางประชากรในอนาคต ประกอบกับการที่วัยรุ่นและเยาวชนมีความสามารถในการปรับตัวสูง จึงทำให้วัยรุ่นเป็นช่วงวัยที่เหมาะสมและพร้อมรับมือกับโอกาสและความท้าทายใหม่ ๆ ที่มาพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงของโลกสมัยใหม่อย่างรวดเร็ว

องค์กรทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศได้นิยามความหมายของวัยรุ่นและเยาวชนไว้อย่างหลากหลาย และมีความแตกต่างกันไปตามสถานการณ์หรือบริบทของสังคมนั้น ๆ ที่ทำการศึกษาเกี่ยวกับวัยรุ่น ส่วนใหญ่แล้วองค์กรต่างประเทศ เช่น องค์การสหประชาชาติ ได้นิยามวัยรุ่นคือ ผู้ที่มีอายุระหว่าง 10-19 ปี ส่วนเยาวชนคือ ผู้ที่มีอายุระหว่าง 15-24 ปี (United Nations, 2012; 2020) เช่นเดียวกับสำนักงานสถิติแห่งชาติ ที่ได้นำช่วงวัยดังกล่าวมาใช้กำหนดนิยามความหมายของคำว่า วัยรุ่นและเยาวชน (National Statistical Office, 2023) ในขณะที่องค์กรอื่น ๆ ได้นิยามความหมายไว้อย่างแตกต่างจากช่วงวัยดังกล่าว อาทิ International Labour Organization (2024) ได้นิยาม "คนหนุ่มสาว" ว่าเป็นผู้ที่มีอายุระหว่าง 15-29 ปี ทั้งยังขยายความว่าในบริบทของบางประเทศ "เยาวชน" อาจครอบคลุมถึงผู้ที่มีอายุไม่เกิน 35 ปี ซึ่งมีการให้ความหมายที่ทับซ้อนกัน เมื่อมอง

ตามพัฒนาการด้านร่างกายของวัยรุ่น พบว่า วัยรุ่นเยาว์วัย อายุ 14 – 17 ปี ระบบประสาทและสมองยังพัฒนาได้ไม่เต็มที่ ทำให้ขาดการควบคุมทางอารมณ์ที่สูง แต่วัยรุ่นอายุ 18 – 24 ปี สมองได้พัฒนาอย่างสมบูรณ์เต็มที่ วัยรุ่นวัยผู้ใหญ่จึงเริ่มมีการยับยั้งชั่งใจทางอารมณ์มากขึ้น (Casey, Jones, & Hare, 2008)

แม้ว่าวัยรุ่นจะมีความสามารถในการปรับตัวสูง และมักจะมุ่งแสวงหาโอกาสใหม่ ๆ เพื่อพัฒนาตนเองอยู่เสมอ ประกอบกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ที่ทำให้วัยรุ่นสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของการพัฒนาประเทศ และทรัพยากรต่าง ๆ ผ่านสื่อออนไลน์ได้ง่าย อันนำไปสู่การจูงใจให้ย้ายถิ่น ผสมกับการพัฒนาทางด้านคมนาคมที่เอื้อต่อการเคลื่อนย้าย ทำให้วัยรุ่นบางส่วนเลือกที่จะย้ายถิ่นเพื่อแสวงหาโอกาสใหม่ ๆ (Yeboah, 2020; Hof, 2023) โดยวัยรุ่นเพศหญิงมีสัดส่วนการย้ายถิ่นเพิ่มมากขึ้น และมีแนวโน้มจะย้ายถิ่นจากพื้นที่ชนบทที่ไม่มีความมั่นคงด้านรายได้ หรือการศึกษาไปยังพื้นที่เมืองที่มีการพัฒนาสูงและเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ ซึ่งมีโอกาสในการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้มากกว่า (Sergienko & Snegireva, 2019; Antosik & Ivashina, 2021; Naik, 2024) อย่างไรก็ตาม แม้ว่าวัยรุ่นจะมีความสามารถในการปรับตัวสูง แต่การย้ายถิ่นของวัยรุ่นก็แฝงไปด้วยความเสี่ยง อาทิ การเป็นผู้ย้ายถิ่นอาจทำให้วัยรุ่นรู้สึกแปลกแยกจากสังคมในถิ่นปลายทาง (Assaf, 2020)

จากการทบทวนแนวคิดเกี่ยวกับวัยรุ่นและเยาวชน จึงได้กำหนดการนิยามความหมายวัยรุ่นและเยาวชน หมายถึง ผู้ที่มีอายุระหว่าง 15-24 ปี ซึ่งเป็นช่วงวัยที่สะท้อนให้เห็นถึงกลุ่มวัยรุ่นที่ยังเป็นเด็กและยังอยู่ในระบบการศึกษา แต่ขณะเดียวกันยังมีกลุ่มวัยรุ่นที่เป็นผู้ใหญ่ที่จบการศึกษาแล้วและกำลังก้าวเข้าสู่ภาคการทำงาน การวิจัยนี้ จึงกำหนดว่าผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่น หมายถึง บุคคลที่มีอายุ 15-24 ปีที่มีการย้ายถิ่นภายในประเทศโดยข้ามเขตการปกครองจากทั้งเขตชนบท และ เขตเมือง เป็นการย้ายถิ่นภายในภูมิภาค และการย้ายถิ่นระหว่างภาคในช่วงก่อนการสัมมนาของโครงการสำรวจการย้ายถิ่นของประชากร พ.ศ. 2566 (ช่วงเดือน ตุลาคม - ธันวาคม) โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ นอกจากนี้ยังได้ตัวแปรคุณลักษณะทางประชากรของผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่น ประกอบด้วย อายุ และระดับการศึกษา

ดังนั้น จากการทบทวนแนวคิดเกี่ยวกับการย้ายถิ่น และแนวคิดเกี่ยวกับวัยรุ่นและเยาวชน การวิจัยนี้ จึงได้ตัวแปรอิสระทั้งหมด ได้แก่ 1) คุณลักษณะทางประชากรของผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่น ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพสมรส และระดับการศึกษา และ 2) คุณลักษณะด้านการย้ายถิ่นของผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่น ประกอบด้วย ถิ่นต้นทาง ถิ่นปลายทาง เขตที่อยู่อาศัย และระยะเวลาการอยู่อาศัยในถิ่นปลายทาง ส่วนตัวแปรตาม ได้แก่ สาเหตุการย้ายถิ่น ซึ่งจำแนกเป็น 3 สาเหตุ ประกอบด้วย 1) ย้ายถิ่นเพื่อเศรษฐกิจ 2) ย้ายถิ่นเพื่อการศึกษา และ 3) ย้ายถิ่นเพื่อติดตามครอบครัว ผู้วิจัยมีสมมติฐานการวิจัยว่าตัวแปรอิสระดังกล่าวข้างต้น น่าจะมีความสัมพันธ์กับสาเหตุการย้ายถิ่นของผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นในประเทศไทย

วิธีการศึกษา (Research Methods)

การวิจัยนี้ดำเนินการวิจัยตามแนวทางระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research Methodology) แบบภาคตัดขวาง (Cross - sectional Design) เพื่อศึกษาสาเหตุการย้ายถิ่นของผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นในประเทศไทย และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับสาเหตุการย้ายถิ่นของผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นในประเทศไทย โดยใช้ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ที่เป็นข้อมูลระดับย่อย (Micro Data) โครงการสำรวจการย้ายถิ่นของประชากร พ.ศ. 2566 (ช่วงเดือน ตุลาคม - ธันวาคม) ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ เนื่องจากข้อมูลในปีดังกล่าวทำให้เห็นถึงสาเหตุการย้ายถิ่นของผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นภายหลังการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีหลังการแพร่ระบาด COVID-19 (National Statistical Office, 2023) นอกจากนี้ ข้อมูลชุดดังกล่าวสำนักงานสถิติแห่งชาติเก็บรวบรวมข้อมูล ณ ถิ่นปลายทางของการย้ายถิ่น จากกลุ่มตัวอย่างขนาดใหญ่ ทำให้สามารถศึกษาสาเหตุการย้ายถิ่นของผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นในประเทศไทย และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับสาเหตุการย้ายถิ่นของผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นในประเทศไทยได้อย่างครอบคลุม ข้อมูลดังกล่าวเป็นข้อมูลรายบุคคลที่ได้จากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชากรวัยแรงงาน ซึ่งครอบคลุมวัยรุ่นด้วย โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบ 2 ขั้นตอน (Stratified two-stage Random Sampling) โดยขั้นตอนที่ 1 คือ การกำหนดเขตแ่งนับ (Enumeration Area : EA) คือ การกำหนดเขตพื้นที่หรืออาณาบริเวณสำหรับการสำรวจในโครงการ โดยจำแนกพื้นที่การสำรวจเป็น 5 ภูมิภาคหลัก ได้แก่ กรุงเทพฯ ภาคกลาง (รวมปริมณฑล) ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ พร้อมทั้งจำแนกตามลักษณะการปกครองท้องถิ่น ได้แก่ ในเขตเทศบาล และนอกเขตเทศบาล ทำให้ได้เขตแ่งนับจำนวนทั้งสิ้น 5,430 เขตแ่งนับตัวอย่าง จากจำนวนเขต

แจกแจงทั่วประเทศ 139,325 เขต และขั้นตอนที่ 2 คือ การสุ่มตัวอย่างครัวเรือน จากครัวเรือนส่วนบุคคลในทุกเขตแจกแจงตัวอย่างที่ถูกสุ่มในขั้นตอนแรก ด้วยวิธีการสุ่มแบบมีระบบ (Systematic Random Sampling) กำหนดขนาดตัวอย่างจากครัวเรือนในเขตเทศบาล (เขตเมือง) และครัวเรือนนอกเขตเทศบาล (เขตชนบท) อย่างละ 16 ครัวเรือนต่อเขตแจกแจง ได้ครัวเรือนตัวอย่าง 86,880 ครัวเรือน หลังจากนั้นสำนักงานสถิติแห่งชาติจึงเก็บรวบรวมข้อมูลรายบุคคลจากครัวเรือนตัวอย่าง โดยการสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือนหรือสมาชิกที่สามารถให้ข้อมูลครบถ้วนเกี่ยวกับสมาชิกทุกคนในครัวเรือน การวิจัยนี้มีหน่วยวิเคราะห์ข้อมูลระดับปัจเจกบุคคล (Individual Level) ได้แก่ ผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่น อายุ 15 – 24 ปี ที่ย้ายถิ่นจากถิ่นต้นทางสู่ถิ่นปลายทาง ไม่เกินระยะเวลา 5 ปี (ตามกรอบการสุ่มตัวอย่างของสำนักงานสถิติแห่งชาติ) ในพื้นที่ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทย ทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท ได้กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด จำนวน 1,917 คน

การวิจัยนี้กำหนดตัวแปรอิสระ ได้แก่ **คุณลักษณะทางประชากรของผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่น** ประกอบด้วย เพศ และสถานภาพสมรส มีการวัดระดับนามบัญญัติ (Nominal Scale) ระดับการศึกษา มีการวัดระดับอันดับ (Ordinal Scale) และอายุ มีการวัดระดับอัตราส่วน (Ratio Scale) **คุณลักษณะด้านการย้ายถิ่นของผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่น** ประกอบด้วย ถิ่นต้นทาง ถิ่นปลายทาง และเขตที่อยู่อาศัย มีการวัดระดับนามบัญญัติ และระยะเวลาการอยู่อาศัยในถิ่นปลายทาง มีการวัดระดับอันดับ สำหรับ **ตัวแปรตาม** คือ สาเหตุการย้ายถิ่นของผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่น เป็นตัวแปรที่มีการวัดระดับนามบัญญัติ แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) ย้ายถิ่นเพื่อเศรษฐกิจ 2) ย้ายถิ่นเพื่อการศึกษา และ 3) ย้ายถิ่นเพื่อติดตามครอบครัว

ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้จัดกระทำให้พื้นที่กรุงเทพฯ กับปริมณฑลอยู่รวมกัน ซึ่งแตกต่างจากสำนักงานสถิติแห่งชาติ เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ศูนย์กลางทางเศรษฐกิจและการพัฒนาของประเทศไทย ทำให้มีความเจริญก้าวหน้า และการเติบโตทางเศรษฐกิจมากกว่าภูมิภาคอื่น ๆ ภายในประเทศ และดำเนินการวิเคราะห์ตัวแปรเดียว (Univariate Analysis) ด้วยสถิติอย่างง่าย (Descriptive Statistics) เพื่ออธิบายคุณลักษณะของผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่น และใช้การวิเคราะห์สองตัวแปร (Bivariate Analysis) ด้วยการวิเคราะห์ตารางไขว้ (Crosstabulation) และวิเคราะห์ด้วยสถิติไคสแควร์ (Chi-square Test) และพิจารณาระดับความสัมพันธ์จากค่า Contingency Coefficient (CC.) เพื่อวิเคราะห์ระดับความสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระกับสาเหตุการย้ายถิ่นของผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่น โดยแบ่งความสัมพันธ์เป็น 3 ระดับ (Ayuwat, 2024) คือ เมื่อค่า CC. อยู่ระหว่าง 0.001 – 0.500 มีระดับความสัมพันธ์ค่อนข้างต่ำ เมื่อค่า CC. อยู่ระหว่าง 0.501 – 0.700 มีระดับความสัมพันธ์ปานกลาง และเมื่อค่า CC. มีมากกว่า 0.701 ขึ้นไป มีระดับความสัมพันธ์ค่อนข้างสูง สำหรับตัวแปรที่มีการวัดระดับอัตราส่วน จะนำไปจัดกระทำเป็นการวัดระดับอันดับ เพื่อให้เหมาะสมกับการวิเคราะห์สองตัวแปร อนึ่ง การวิจัยนี้ได้รับการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ จากจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์มหาวิทยาลัยขอนแก่น เลขที่ HE683127

ผลการศึกษา (Research Results)

ผลการศึกษานำเสนอครอบคลุม 4 ประเด็น ได้แก่ 1. คุณลักษณะทางประชากรของผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่น 2. คุณลักษณะด้านการย้ายถิ่นของผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่น 3. สาเหตุการย้ายถิ่นของผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่น และ 4. สาเหตุการย้ายถิ่นและปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับสาเหตุการย้ายถิ่นของผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่น โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้และสามารถสรุปผลการศึกษาได้ดัง Table 1

1. คุณลักษณะทางประชากรของผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่น

ผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นเป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชายเล็กน้อย รวบรวมได้ 57.2 ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับการศึกษาของ Díaz Baca et al. (2024) ที่พบว่า ในประเทศที่กำลังพัฒนาเพศหญิงมีส่วนการย้ายถิ่นสูงกว่าเพศชาย เพราะข้อจำกัดด้านเศรษฐกิจและการเปลี่ยนแปลงของค่านิยมของคนในสังคมที่เปิดกว้างแก่เพศหญิงมากขึ้น ผวนกับการเติบโตของภาคบริการ และงานด้านสุขภาพยังเอื้อต่อการทำงานของเพศหญิงด้วยเช่นกัน ทำให้เพศหญิงสามารถย้ายถิ่นเพื่อแสวงหาโอกาสในพื้นที่ที่มีการพัฒนาอย่างเขตเมืองได้มากขึ้นจนมีส่วนสูงกว่าเพศชาย ในขณะที่เพศชายส่วนหนึ่งยังต้องดูแลทรัพย์สินของครอบครัว เช่น ที่ดินทำการเกษตรที่จำเป็นต้องใช้แรงงาน การย้ายถิ่นอาจส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของครอบครัวได้ และส่วนใหญ่ผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นเป็นวัยผู้ใหญ่ อายุระหว่าง 19-24 ปี เป็นโสด และจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายเป็นสัดส่วนสูงที่สุด สอดคล้องกับการศึกษา

ของ Basnet et al. (2021) พบว่าวัยรุ่นส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ยังไม่มีครอบครัว และเมื่อจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายแล้ว วัยรุ่นมีแนวโน้มจะย้ายถิ่นไปยังพื้นที่ปลายทางที่มีการพัฒนาสูง เพื่อศึกษาต่อ หรือเข้าสู่ตลาดแรงงานที่มีค่าตอบแทนที่สูงกว่า

2. คุณลักษณะด้านการย้ายถิ่นของผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่น

ผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นส่วนใหญ่มีถิ่นต้นทางมาจากพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือสูงที่สุด รองลงมาคือภาคใต้ คิดเป็นร้อยละ 41.5 และ 21.1 ตามลำดับ อาจเพราะพื้นที่ดังกล่าวด้อยการพัฒนาทางเศรษฐกิจ และบางพื้นที่ขาดแคลนโอกาสทางการศึกษา จึงทำให้วัยรุ่นตัดสินใจที่จะย้ายถิ่นเพื่อแสวงหาโอกาสทางการศึกษามากขึ้น สอดคล้องกับการศึกษาของ Martins et al. (2022) ที่พบว่าวัยรุ่นที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่ขาดโอกาสทางการพัฒนาจะเลือกย้ายถิ่นออกจากพื้นที่เดิมของตน ในขณะที่กรุงเทพฯ และปริมณฑลเป็นพื้นที่ที่มีสัดส่วนผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นน้อยที่สุด เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีการแข่งขันทางเศรษฐกิจที่สูง และเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจของประเทศ ทำให้ผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นมีโอกาสมากกว่าต่อการศึกษาและการทำงาน และสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างสม่ำเสมอ จึงไม่จำเป็นต้องย้ายถิ่นเพื่อแสวงหาโอกาสเพิ่มเติมในพื้นที่อื่น

สำหรับพื้นที่ปลายทาง พบว่าผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นส่วนใหญ่ย้ายถิ่นภายในภูมิภาค และมีสัดส่วนมากที่สุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รองลงมาคือภาคกลาง และภาคใต้ คิดเป็นร้อยละ 35.0 19.9 และ 19.0 ตามลำดับ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการย้ายถิ่นเข้าสู่เขตเมือง สูงถึงร้อยละ 79.9 แสดงให้เห็นว่าผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นส่วนใหญ่ย้ายถิ่นภายในภูมิภาค อาจเป็นการย้ายถิ่นจากเขตชนบทเข้าสู่เขตเมือง เนื่องจากเขตเมืองมีโอกาสมากกว่าพื้นที่เขตชนบท จึงย้ายถิ่นเพื่อแสวงหาโอกาสที่ดีกว่า อย่างไรก็ตาม พบว่า ผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นมากกว่าร้อยละ 50.0 มีระยะเวลาการอยู่อาศัยในถิ่นปลายทางไม่เกิน 1 ปี แสดงให้เห็นว่าผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นย้ายถิ่นในระยะสั้นหรือชั่วคราวเป็นส่วนใหญ่ สอดคล้องกับการศึกษาของ Clendenning (2022) พบว่า ผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นในภูมิภาคกำลังพัฒนา มักเป็นการเคลื่อนย้ายชั่วคราวเพื่อการศึกษา หรือสะสมทุนทางเศรษฐกิจ ก่อนจะกลับถิ่นฐานเดิม หรือย้ายถิ่นต่อไปยังพื้นที่ปลายทางที่มีโอกาสสูงกว่า

3. สาเหตุการย้ายถิ่นของผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่น

ผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นมากกว่าครึ่งหนึ่งมีสาเหตุการย้ายถิ่นคือเพื่อการศึกษา รองลงมาคือเพื่อติดตามครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 54.0 และ 30.1 ตามลำดับ อาจเพราะความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษา แม้ว่าในประเทศไทยจะมีสถาบันระดับอุดมศึกษาในทุกภูมิภาค แต่สถาบันทางการศึกษาที่มีคุณภาพสูงมักกระจุกตัวอยู่ในเขตเมืองศูนย์กลางทางเศรษฐกิจในแต่ละภูมิภาค วัยรุ่นจึงย้ายถิ่นเข้าสู่เขตเมือง โดยอาจย้ายเข้าไปอาศัยกับเครือญาติ หรือเช่าหอพักในเขตเมืองเพื่อเข้าถึงสถาบันทางการศึกษาที่มีชื่อเสียง หรือสถาบันทางการศึกษาเฉพาะทางที่ท้องถิ่นไม่มี (Phanthalee et al., 2022) และเป็นน่าน้ำสงเกตว่ามีผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นที่ย้ายถิ่นเพื่อเศรษฐกิจ คิดเป็นร้อยละ 15.9 อาจเพราะผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นมีอายุน้อย และยังอยู่ในระบบการศึกษา เมื่อต้องการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองจึงต้องการย้ายถิ่นเข้าสู่เขตเมืองที่มีสถาบันทางการศึกษาที่หลากหลาย มีคุณภาพและมีโอกาสทางเศรษฐกิจสูง การตั้งถิ่นฐานในเขตเมืองยังทำให้ผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นได้รับประสบการณ์ในระยะยาว เมื่อจบการศึกษาไปแล้วสามารถเข้าสู่ภาคการทำงานที่มีรายได้ดีกว่าได้ (Basnet et al., 2021) ในขณะเดียวกันวัยรุ่นส่วนหนึ่งอาจเลือกออกจากระบบการศึกษาเพื่อทำงาน ซึ่งอาจกลายเป็นความเสี่ยงที่ทำให้ไม่สามารถพัฒนาระดับศึกษาของตนในอนาคตและกลายเป็นแรงงานทักษะต่ำได้ การย้ายถิ่นในปัจจุบันจึงมีลักษณะแบบถาวรหรือกึ่งถาวรมากขึ้น ซึ่งแตกต่างจากบริบทการย้ายถิ่นของสังคมไทยในอดีตที่มักย้ายถิ่นแบบชั่วคราว หรือย้ายถิ่นตามฤดูกาล เพื่อหารายได้เสริมนอกจากการทำงานในภาคเกษตรกรรม ขณะที่วัยรุ่นส่วนหนึ่งต้องย้ายถิ่นติดตามครอบครัวให้ต้องตกละทิ้งจากการศึกษา (Richter et al., 1997)

4. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับสาเหตุการย้ายถิ่นของผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่น

การวิเคราะห์สาเหตุการย้ายถิ่นและปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับสาเหตุการย้ายถิ่นของผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่น ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ตารางไขว้ด้วยสถิติไคสแควร์ เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับสาเหตุการย้ายถิ่นและระดับความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร พบว่า มีตัวแปรอิสระ ได้แก่ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา ถิ่นต้นทาง ถิ่นปลายทาง เขตที่อยู่อาศัย และระยะเวลาการอยู่อาศัยในถิ่นปลายทาง มีความสัมพันธ์กับสาเหตุการย้ายถิ่นของผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นในประเทศไทย โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

เพศ พบว่า ผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นทั้งชายและหญิงมากกว่าครึ่งมีสาเหตุการย้ายถิ่นเพื่อการศึกษาเป็นส่วนใหญ่ ร้อยละ 55.3 และ 52.3 ตามลำดับ และเป็นที่น่าสนใจที่พบว่า ผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นชายมีสัดส่วนสูงกว่าหญิงที่ย้ายถิ่นเพื่อเศรษฐกิจ แสดงให้เห็นว่า ผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นชายอาจมีบทบาทหน้าที่หลักในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ทำให้เกิดการย้ายถิ่นเพื่อแสวงหาโอกาสทางเศรษฐกิจที่ดีและพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น และพบว่า เพศไม่มีความสัมพันธ์กับสาเหตุการย้ายถิ่นของผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นในประเทศไทย ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานการวิจัย อาจเพราะในปัจจุบันการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานภายในประเทศมีความเจริญก้าวหน้า ทำให้ประชากรทุกเพศสามารถย้ายถิ่นได้อย่างสะดวกมากขึ้น ผู้ย้ายถิ่นทั้งชายและหญิงจึงสามารถเข้าถึงโอกาสในการย้ายถิ่นได้อย่างเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะในกลุ่มผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นที่เติบโตมาพร้อมกับการพัฒนาทางเทคโนโลยี จึงมีทักษะและความสามารถเข้าถึงเทคโนโลยีดิจิทัล และเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร โอกาสทางเศรษฐกิจ และการศึกษาได้อย่างเท่าเทียมกันมากขึ้น ทำให้เพศมีบทบาทน้อยลงเมื่อเทียบกับในอดีต (Hof, 2023) ดังนั้นเพศจึงไม่มีความสัมพันธ์กับสาเหตุการย้ายถิ่นของผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่น

อายุ พบว่า ผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นที่ยังเยาว์วัย (15-18 ปี) มากกว่าครึ่งหนึ่ง มีสาเหตุการย้ายถิ่นเพื่อติดตามครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 52.9 รองลงมาคือการย้ายถิ่นเพื่อการศึกษา โดยมีสาเหตุการย้ายถิ่นเพื่อเศรษฐกิจเป็นสัดส่วนที่น้อยที่สุด ร้อยละ 9.0 อาจเพราะวัยรุ่นกลุ่มดังกล่าวยังคงอยู่ในภาคการศึกษาเป็นส่วนใหญ่ ในขณะที่กลุ่มวัยรุ่นที่เป็นผู้ใหญ่ (19-24 ปี) มีสาเหตุการย้ายถิ่นเพื่อการศึกษาเป็นสัดส่วนที่สูงที่สุด และมีสัดส่วนการย้ายถิ่นเพื่อเศรษฐกิจมากกว่ากลุ่มวัยรุ่นที่ยังเยาว์ สอดคล้องกับการศึกษาของ Basnet et al. (2020) ที่พบว่าช่วงวัย 21-24 ปี คือช่วงเปลี่ยนผ่านสำคัญจากระบบการศึกษาเข้าสู่การทำงาน วัยรุ่นจึงต้องการความมั่นคงทางเศรษฐกิจมากขึ้น และพบว่า อายุมีความสัมพันธ์กับสาเหตุการย้ายถิ่นของผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นในประเทศไทย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และมีระดับความสัมพันธ์ค่อนข้างต่ำ เท่ากับ 0.220 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัย

สถานภาพสมรส พบว่า ผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นที่เป็นโสดส่วนใหญ่มีสาเหตุการย้ายถิ่นเพื่อการศึกษา ร้อยละ 65.3 ส่วนผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นที่สมรส หรือเคยผ่านการสมรสมาแล้วส่วนใหญ่ย้ายถิ่นเพื่อติดตามคนในครอบครัว และเป็นที่น่าสนใจว่ากลุ่มผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นที่สมรส ราว 1 ใน 4 เป็นผู้ที่มิใช่สาเหตุการย้ายถิ่นคือเพื่อเศรษฐกิจ สอดคล้องกับการศึกษาของ Byishimo et al. (2022) ที่พบว่าการมีครอบครัวและภาระหน้าที่ทางครอบครัวมีผลต่อการตัดสินใจย้ายถิ่น โดยเฉพาะในประเทศที่มีวัฒนธรรมการสืบทอดทรัพย์สิน อาทิ ที่ดิน มรดก มีผลต่อเส้นทางชีวิตของวัยรุ่น และพบว่า สถานภาพสมรสมีความสัมพันธ์กับสาเหตุการย้ายถิ่นของผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นในประเทศไทย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และมีระดับความสัมพันธ์ค่อนข้างต่ำ เท่ากับ 0.428 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัย

ระดับการศึกษา พบว่า ผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นที่มีการศึกษาระดับอนุปริญา และระดับปริญาตรีขึ้นไปราว 1 ใน 3 มีสาเหตุการย้ายถิ่นเพื่อเศรษฐกิจ เนื่องจากผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นกลุ่มนี้อาจสำเร็จการศึกษาและเข้าสู่การทำงาน เพื่อแสวงหารายได้ ส่วนผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ส่วนใหญ่มีสาเหตุการย้ายถิ่นเพื่อศึกษาต่อ คิดเป็นร้อยละ 76.4 ส่วนผู้ที่มีการศึกษาดำรงระดับมัธยมศึกษาตอนต้นมีสาเหตุการย้ายถิ่นเพื่อติดตามครอบครัวเป็นสัดส่วนที่สูงที่สุด และพบว่า ระดับการศึกษามีความสัมพันธ์กับสาเหตุการย้ายถิ่นของผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นในประเทศไทย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และมีระดับความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง เท่ากับ 0.504 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัย สอดคล้องกับการศึกษาของ Basnet et al. (2020) และ Yeboah (2020) ที่พบว่า กลุ่มผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นที่มีการศึกษาในระดับสูงมักมีแนวโน้มย้ายถิ่นเพื่อเข้าสู่ตลาดแรงงาน ส่วนกลุ่มวัยรุ่นที่มีการศึกษาระดับต่ำกว่ามักจะมีการย้ายถิ่นเพื่อติดตามครอบครัว หรือเพื่อหาโอกาสศึกษาต่อในเขตเมือง เมื่อระดับการศึกษาสูงขึ้นและจบการศึกษา ผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นอาจต้องการหาแหล่งอาชีพที่ดี จึงเกิดการย้ายถิ่นเพื่อเศรษฐกิจและหาประสบการณ์ในถิ่นปลายทาง ทั้งนี้ผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นที่มีการศึกษาดำรงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น อาจอยู่ในช่วงอายุที่เป็นวัยเด็ก จึงย้ายถิ่นเพื่อติดตามครอบครัวเป็นหลัก

ถิ่นต้นทาง พบว่า ผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นที่มีถิ่นต้นทางในพื้นที่กรุงเทพฯ และปริมณฑล และภาคกลาง ส่วนใหญ่ย้ายถิ่นเพื่อติดตามครอบครัว มีเพียงราว 1 ใน 5 ที่ย้ายถิ่นเพื่อเศรษฐกิจ อาจเพราะผู้ย้ายถิ่นที่มาจากพื้นที่ดังกล่าวอยู่ในพื้นที่ที่เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจอยู่แล้ว แม้เกิดการย้ายถิ่นจึงเป็นการย้ายถิ่นโดยสาเหตุอื่น ๆ มากกว่าปัจจัยทางเศรษฐกิจ ส่วนในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคใต้ และภาคเหนือ ส่วนใหญ่ผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นมีสาเหตุการย้ายถิ่นคือเพื่อการศึกษา คิดเป็นร้อยละ 71.9 47.0 และ 42.2 ตามลำดับ อาจเพราะภายในภูมิภาคดังกล่าวยังขาดความมั่นคง บางพื้นที่มีการกระจายทรัพยากร

ไม่ทั่วถึง ต้องเผชิญกับความมั่นคง ความยากจน ลักษณะงานที่จำกัด และการเข้าถึงโอกาสได้น้อยกว่าพื้นที่อื่น อันเป็นผลมาจากความเหลื่อมล้ำทำให้วัยรุ่นจึงย้ายถิ่นมากขึ้นเพื่อหางานหรือเพิ่มรายได้ (Phanthalee et al., 2022) และพบว่า ถิ่นต้นทางมีความสัมพันธ์กับสาเหตุการย้ายถิ่นของผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นในประเทศไทย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และมีระดับความสัมพันธ์ในระดับก่อนข้างต่ำเท่ากับ 0.304 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัย

ถิ่นปลายทาง พบว่า ผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นมีถิ่นปลายทางที่พื้นที่กรุงเทพฯ และปริมณฑล ราว 1 ใน 3 มีสาเหตุการย้ายถิ่นเพื่อเศรษฐกิจ อาจเพราะพื้นที่ดังกล่าวเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจและเป็นแหล่งโอกาสให้ผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นสามารถเข้าถึงแหล่งรายได้ การศึกษา และคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นได้ สำหรับพื้นที่ภาคกลางและภาคเหนือเกือบครึ่งมีสาเหตุการย้ายถิ่นคือเพื่อติดตามครอบครัว ส่วนในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ ส่วนใหญ่ผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นมีสาเหตุการย้ายถิ่นคือเพื่อการศึกษา โดยมีสัดส่วนร้อยละ 80.2 และ 43.9 ตามลำดับ เนื่องจากผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นส่วนใหญ่ย้ายถิ่นภายในภูมิภาค ดังนั้น การย้ายถิ่นจึงเกิดจากการความต้องการเข้าสู่การศึกษาในพื้นที่เขตเมืองที่เป็นศูนย์กลางทางการศึกษาและเศรษฐกิจในระดับภูมิภาค และพบว่า ถิ่นปลายทางมีความสัมพันธ์กับสาเหตุการย้ายถิ่นของผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นในประเทศไทย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และมีระดับความสัมพันธ์ในระดับก่อนข้างต่ำเท่ากับ 0.433 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัย สอดคล้องกับงานศึกษาของ Sergienko & Snegireva (2019) ที่พบว่า พื้นที่เขตเมืองที่เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจและการขยายตัวทางด้านอุตสาหกรรมและบริการถือเป็นพื้นที่สำคัญที่เป็นเป้าหมายของการย้ายถิ่น

เขตที่อยู่อาศัย พบว่า ผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นที่ย้ายถิ่นไปเขตเมือง ส่วนใหญ่ย้ายถิ่นเพื่อศึกษาต่อ ส่วนผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นที่ย้ายถิ่นไปยังพื้นที่ชนบทส่วนใหญ่เพื่อติดตามครอบครัว อาจเพราะความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจภายหลังสถานการณ์โควิด 19 ทำให้ประชากรต้องแบกรับค่าครองชีพที่สูงขึ้น ในขณะที่พื้นที่ชนบทมีค่าครองชีพที่ต่ำกว่าพื้นที่เมือง รวมถึงต้องการรักษาความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว จึงทำให้ผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นย้ายถิ่นไปอาศัยอยู่ในพื้นที่ชนบท (Martins et al., 2022) และพบว่า เขตที่อยู่อาศัยมีความสัมพันธ์กับสาเหตุการย้ายถิ่นของผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นในประเทศไทย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และมีระดับความสัมพันธ์ในระดับก่อนข้างต่ำเท่ากับ 0.363 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัย สอดคล้องกับการศึกษาของ Sergienko & Snegireva (2019) ที่พบว่า นอกจากการพัฒนาที่สูงในเขตเมืองจะเป็นแหล่งดึงดูดสำคัญที่ทำให้วัยรุ่นย้ายถิ่นแล้ว ยังพบว่าวัยรุ่นบางส่วนที่มีการย้ายถิ่นไปยังพื้นที่ชนบท เนื่องจากไม่ประสบความสำเร็จทางเศรษฐกิจ

ระยะเวลาการอยู่อาศัยในถิ่นปลายทาง พบว่า ผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นที่อาศัยอยู่ในถิ่นปลายทางไม่เกิน 1 ปี มีสัดส่วนการย้ายถิ่นเพื่อเศรษฐกิจสูงกว่าผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นที่มีระยะเวลามากกว่า 1 ปีขึ้นไป สอดคล้องกับการศึกษาของ Kummittha et al. (2020) ที่พบว่า วัยรุ่นย้ายถิ่นที่อยู่อาศัยแบบชั่วคราวหรือระยะสั้น ส่วนใหญ่ย้ายถิ่นเพื่อหาประสบการณ์การทำงาน จึงย้ายถิ่นไปในหลายพื้นที่เพื่อหาแหล่งเศรษฐกิจที่ดีที่สุด และเหมาะสมสำหรับการย้ายถิ่นแบบถาวร ขณะที่สัดส่วนของผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นที่อยู่อาศัยในถิ่นปลายทางในช่วง 1-4 ปี กลับมีสัดส่วนการย้ายถิ่นเพื่อเศรษฐกิจลดลง และย้ายถิ่นเพื่อการศึกษาและติดตามครอบครัวมากขึ้น และพบว่า ระยะเวลาการอยู่อาศัยในถิ่นปลายทาง มีความสัมพันธ์กับสาเหตุการย้ายถิ่นของผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นในประเทศไทย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และมีระดับความสัมพันธ์ในระดับก่อนข้างต่ำเท่ากับ 0.433 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัย

เมื่อทดสอบปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับสาเหตุการย้ายถิ่นของผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่น พบว่า อายุ สถานภาพสมรส ถิ่นต้นทาง ถิ่นปลายทาง และระยะเวลาการอยู่อาศัยในถิ่นปลายทาง มีความสัมพันธ์กับสาเหตุการย้ายถิ่นของผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีระดับความสัมพันธ์ก่อนข้างต่ำ เท่ากับ 0.220 0.428 0.304 และ 0.433 และ 0.433 ตามลำดับ ขณะที่ระดับการศึกษา มีระดับความสัมพันธ์ปานกลาง เท่ากับ 0.504

Factors Associated with the Causes of Migration among Youth Migrants in Thailand, E5487 (1-14)

Table 1 Percentage of Youth Migrants Classified by Demographic Characteristics, Migration Characteristics and Migration Reasons of Youth Migrants

Youth migrants	Migration Reasons			Total (1,917)
	For economic	For education	For family reunification	
1. Demographic Characteristics				
Gender				
Male	18.0	52.3	29.7	100.0 (821)
Female	14.3	55.3	30.4	100.0 (1,096)
Chi-square = 4.915 df. = 2 Sig. = 0.086				
Age				
15 – 18 years	9.0	38.1	52.9	100.0 (323)
19 – 24 years	17.3	57.2	25.5	100.0 (1,594)
Chi-square = 97.281 df. = 2 Sig. = 0.001 CC. = 0.220				
Marital status				
Single	13.1	65.3	21.6	100.0 (1,552)
Married	21.4	3.6	75.0	100.0 (28)
Widowed, Divorced or Separated	28.2	6.2	65.6	100.0 (337)
Chi-square = 429.141 df. = 4 Sig. = 0.001 CC. = 0.428				
Education Level				
Pre elementary	60.0	0.0	40.0	100.0 (10)
Primary	21.9	9.7	68.4	100.0 (114)
Lower secondary	21.6	27.5	50.9	100.0 (406)
Upper secondary	9.7	76.4	13.9	100.0 (1,160)
Diploma	36.1	22.9	41.0	100.0 (83)
Bachelor’s degree or higher	29.9	5.4	64.7	100.0 (147)
Chi-square = 652.678 df. = 10 Sig. = 0.001 CC. = 0.504				
2. Migration Characteristics				
Origin Area				
Bangkok Metropolitan Region	21.2	37.9	40.9	100.0 (66)
Central	19.9	34.4	45.7	100.0 (346)
Northern	19.3	42.1	38.6	100.0 (306)
Northeastern	11.8	71.9	16.3	100.0 (795)
Southern	17.1	47.0	35.9	100.0 (404)
Chi-square = 195.448 df. = 8 Sig. = 0.001 CC. = 0.304				
Destination Area				
Bangkok Metropolitan Region	34.1	56.6	9.3	100.0 (226)
Central	25.8	25.4	48.8	100.0 (365)
Northern	18.0	38.5	43.5	100.0 (278)
Northeastern	3.2	80.2	16.6	100.0 (681)
Southern	16.9	43.9	39.2	100.0 (367)
Chi-square = 442.807 df. = 8 Sig. = 0.001 CC. = 0.433				

Table 1 Percentage of Youth Migrants Classified by Demographic Characteristics, Migration Characteristics and Migration Reasons of Youth Migrants (cont.)

Youth migrants	Migration Reasons			Total (1,917)
	For economic	For education	For family reunification	
Residential Area				
Urban areas	14.6	63.3	22.1	100.0 (1,532)
Rural areas	21.0	17.2	61.8	100.0 (385)
Chi-square = 20.147 df. = 2 Sig. = 0.001 CC. = 0.363				
Duration of Stay in The Destination				
Less than 1 year	24.7	27.3	48.0	100.0 (469)
1 year	16.6	55.5	27.9	100.0 (562)
2 year	12.0	64.7	23.3	100.0 (485)
3 year	8.3	72.5	19.2	100.0 (302)
4 year	13.1	62.6	24.2	100.0 (99)
Chi-square = 203.648 df. = 8 Sig. = 0.001 CC. = 0.310				

สรุปและอภิปรายผลการศึกษา (Conclusion and Discussion)

การวิจัยนี้ ศึกษาสาเหตุการย้ายถิ่นของผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นในประเทศไทย และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับสาเหตุการย้ายถิ่นของผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นในประเทศไทย โดยผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นส่วนใหญ่ย้ายถิ่นเพื่อศึกษาต่อ รองลงมาคือเพื่อติดตามครอบครัว และเพื่อเศรษฐกิจน้อยที่สุด และพบว่าตัวแปรอิสระ ได้แก่ คุณลักษณะทางประชากรของผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่น ประกอบด้วย อายุ สถานภาพสมรส และระดับการศึกษา และคุณลักษณะด้านการย้ายถิ่นของผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่น ประกอบด้วย ถิ่นต้นทาง ถิ่นปลายทาง เขตที่อยู่อาศัย และระยะเวลาการอยู่อาศัยในถิ่นปลายทาง เป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับสาเหตุการย้ายถิ่นของผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นในประเทศไทย โดยผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นที่ย้ายถิ่นเพื่อการศึกษา ส่วนใหญ่อยู่ในภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้ ซึ่งอาจเป็นการย้ายถิ่นภายในภูมิภาคเพื่อเข้าสู่เขตเมือง จึงแสดงให้เห็นว่า ทั้งสองภูมิภาคอาจยังขาดแคลนโอกาสทางการศึกษา หรืออาจเพราะต้องเผชิญความเหลื่อมล้ำในด้านคุณภาพการศึกษาที่สูง อันเป็นผลมาจากการกระจายทรัพยากรที่ไม่ทั่วถึง ทำให้ในหลายพื้นที่ภายในภูมิภาคเกิดการพัฒนาที่ล่าช้า ขณะที่วัยรุ่นที่อาศัยอยู่ในบริเวณพื้นที่แออัดหรือแอ่งแอ่งต้องเผชิญกับความไม่มั่นคงทางสังคมและการเมือง ทำให้รู้สึกไม่ปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สินของตน ทำให้ผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นต้องย้ายถิ่นจากถิ่นเดิมเข้าสู่เขตเมืองมากขึ้น เพื่อแสวงหาโอกาสทางการศึกษา หรือเพื่อติดตามครอบครัว นอกจากนี้พบว่าส่วนใหญ่ผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นที่ย้ายถิ่นเพื่อเศรษฐกิจ อาศัยอยู่ในถิ่นปลายทางไม่เกิน 1 ปี และอาศัยอยู่ในเขตเมือง อาจเพราะผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นกลุ่มดังกล่าว อยู่ในช่วงปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง หรือต้องการหาประสบการณ์จากการทำงาน จึงมีการย้ายถิ่นในระยะสั้น หรือย้ายถิ่นหลายครั้งไปยังพื้นที่ใหม่อื่น ๆ ในภายหลังเพื่อตรวจสอบว่าพื้นที่ปลายทางดังกล่าวมีความเหมาะสมต่อการตั้งถิ่นฐานแบบถาวรหรือไม่ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนในอนาคต ซึ่งเขตเมืองมีโอกาสด้านเศรษฐกิจและการพัฒนาเมืองที่สูงกว่าเขตชนบท จึงกลายเป็นปัจจัยดึงดูดที่ทำให้ผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นย้ายถิ่นเข้าสู่เขตเมืองมากขึ้น แตกต่างจากบริบทการย้ายถิ่นในอดีตของสังคมไทยที่สาเหตุการย้ายถิ่นมักเชื่อมโยงกับปัจจัยทางเศรษฐกิจ เช่น รายได้ และการทำงาน แต่ในปัจจุบันการย้ายถิ่นมีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น เช่น เพื่อการศึกษา หรือพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น รวมถึงโอกาสด้านสังคมและเทคโนโลยี

จากที่กล่าวมาข้างต้น สะท้อนให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำในบางภูมิภาค เนื่องจากโอกาสในพื้นที่ปลายทางส่วนใหญ่ยังอยู่ในเขตเมืองมากกว่า ดังนั้นหากผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นต้องการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น เขตเมืองหลักของแต่ละภูมิภาคจึงเป็นปัจจัยดึงดูดสำคัญของผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่น ขณะที่วัยรุ่นการปรับตัวต่อถิ่นปลายทางใหม่อาจนำมาสู่ความเสี่ยงที่ต้องเผชิญในถิ่นปลายทาง ดังนั้น

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรช่วยเหลือและสนับสนุนผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่น ให้สามารถเตรียมความพร้อมเผชิญกับความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นกับวัยรุ่นในการย้ายถิ่น ดังนี้

1) ผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นที่เป็นผู้ใหญ่ อายุระหว่าง 19 – 24 ปี ส่วนใหญ่ย้ายถิ่นเพื่อการศึกษา โดยเฉพาะผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้ และส่วนใหญ่ย้ายเข้าสู่เขตเมือง ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม หรือกระทรวงศึกษาธิการ รวมถึงสถาบันการศึกษาในพื้นที่ ควรมีมาตรการในการสนับสนุนผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่น เช่น การจัดศูนย์อบรม แนะนำ และเป็นพี่พี่ปรึกษาทางการศึกษาต่อของผู้ย้ายถิ่นทั้งในพื้นที่ต้นทางและปลายทาง เพื่อให้วัยรุ่นย้ายถิ่นสามารถเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาได้อย่างต่อเนื่อง และลดความเสี่ยงจากการตกออกจากกระบวนการศึกษา รวมถึงควรส่งเสริมการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพกระจายสู่พื้นที่เขตชนบทมากขึ้น เพื่อเป็นการกระจายโอกาสทางการศึกษาในถิ่นต้นทาง

2) ผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นที่ย้ายถิ่นเพื่อการศึกษาและเพื่อติดตามครอบครัว ส่วนใหญ่มีระยะเวลาการอยู่อาศัยในถิ่นปลายทางมากกว่า 1 ปีขึ้นไป และไม่เกิน 5 ปี ซึ่งอาจอยู่ในช่วงการปรับตัวต่อถิ่นปลายทางก่อนการย้ายถิ่นถาวร ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ กรมกิจการเด็กและเยาวชน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ควรมีการจัดตั้งศูนย์ประสานงานช่วยเหลือและสนับสนุนวัยรุ่นย้ายถิ่นในพื้นที่ปลายทาง เพื่อให้บริการข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ รวมถึงการเข้าถึงบริการสาธารณะต่าง ๆ ที่ผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นควรจะได้รับ รวมทั้งการบริการให้คำปรึกษาทางการศึกษา ที่พัก และสุขภาพจิต เพื่อให้วัยรุ่นสามารถปรับตัวในสภาพแวดล้อมใหม่ในถิ่นปลายทางได้อย่างปลอดภัย

3) ผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นที่ย้ายถิ่นเพื่อเศรษฐกิจ อยู่ในช่วงอายุ 19 – 24 ปี ซึ่งเป็นผู้ที่จบการศึกษาในระดับอนุปริญา หรือระดับปริญญาตรีขึ้นไป ส่วนใหญ่ย้ายถิ่นไปพื้นที่ กรุงเทพฯ และปริมณฑล ภาคกลาง และภาคเหนือ แสดงให้เห็นการขยายตัวของวัยรุ่นในตลาดแรงงานในเขตเมืองใหญ่ นอกจากนี้ผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นอาจเพิ่งสำเร็จการศึกษา หรือบางส่วนต้องออกจากการศึกษาเพื่อเข้าสู่การทำงาน จึงอาจเข้าสู่การทำงานในทักษะระดับต่ำ และเป็นความเสี่ยงต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่น ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน หรือกรมพัฒนาฝีมือแรงงาน กระทรวงแรงงาน ควรมีสุนย์พัฒนาฝีมือแรงงานวัยรุ่นในเขตพื้นที่ปลายทาง เพื่อฝึกอบรมทักษะวิชาชีพเฉพาะด้าน ทั้งก่อนเข้าสู่ตลาดแรงงานและระหว่างการทำงาน เพื่อเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงงานที่เหมาะสมต่อผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่น ซึ่งจะช่วยให้ผู้ย้ายถิ่นวัยรุ่นสามารถเข้าสู่ตลาดแรงงานที่มีคุณภาพ มีรายได้ที่เหมาะสม เพื่อลดความเสี่ยงต่อการเป็นแรงงานนอกระบบที่ไม่มีสวัสดิการที่เพียงพอ

กิตติกรรมประกาศ (Acknowledgments)

บทความวิจัยนี้ เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ เรื่อง แบบแผนการย้ายถิ่นของวัยรุ่นในประเทศไทย หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสังคมวิทยา ได้รับการสนับสนุนข้อมูลทุติยภูมิจากโครงการสำรวจการย้ายถิ่นของประชากร พ.ศ. 2566 โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ และได้รับการสนับสนุน แหล่งเรียนรู้จากหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสังคมวิทยา และศูนย์บริการแรงงานและการย้ายถิ่นระหว่างประเทศ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น รวมทั้งคณาจารย์และบุคคลที่เกี่ยวข้อง จึงขอขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้

รายการเอกสารอ้างอิง (References)

- Antosik, L. V., & Ivashina, N. V. (2021). Factors and Routes of Interregional Migration of University Graduates in Russia. *Voprosy Obrazovaniya. Educational Studies Moscow*, 2021(2), 107–125.
- Assaf, L. (2020). 'Abu Dhabi Is My Sweet Home': Arab Youth, Interstitial Spaces, and the Building of a Cosmopolitan Locality. *City*, 24(5–6), 830–841.
- Ayuwat, D. (2019). *"The Isan Migrants on the Move" Situations and Impacts*. Khon Kaen: Klang Nana Vithaya. (In Thai)

- Ayuwat, D. (2024). *How to analysis Quantitative data in Social Sciences Research*. Khon Kaen: Lecture Handout, Faculty of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University. (In Thai)
- Basnet, N., Timmerman, M. C., & van der Linden, J. (2020). The Education-To-Work Transition of Young Rural–Urban Migrants in Kathmandu, Nepal. *Journal of Applied Youth Studies*, 3(4–5), 331–344.
- Basnet, N., Timmerman, M. C., & van der Linden, J. (2021). Opportunities and Barriers for Young Rural–Urban Migrants Transitioning From Education to Work in Kathmandu, Nepal. *International Journal of Adolescence and Youth*, 26(1), 27–40.
- Basnet, N., Timmerman, M. C., & van der Linden, J. (2023). 'I Need to Switch the Job'. Young Rural-Urban Migrants' Perceptions About Their Job During Their Education to Work Transition. *Journal of Education and Work*, 36(4), 299–309.
- Byishimo, P., & Others. (2022). The Effect of Land Inheritance on Youth Migration and Employment Decisions in Rwanda. *Sustainability*, 14(9), 14(9), 5404.
- Casey, B. J., Jones, R. M., & Hare, T. A. (2008). The Adolescent Brain. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1124, 111-126.
- Clendenning, J. (2022). Between the Village and the City: The In-Betweenness of Rural Young People in East Indonesia. *International Development Planning Review*, 45(1), 19–40.
- Corona Maioli, S., & Others. (2024). Growing up in Transit. Personal Development and Resistance of Migrant Adolescents Travelling Through Mexico Unaccompanied. *Journal of Migration and Health*, 10, 2024, 100245.
- Díaz Baca, M. F., & Others. (2024). Why Do Rural Youth Migrate? Evidence From Colombia and Guatemala. *Frontiers in Sociology*, 9, 2024, 1439256.
- Harkins, B. (2019). *Thailand Migration Report 2019*. Bangkok: United Nations Thematic Working Group on Migration in Thailand.
- Hof, H. (2023). Worklife Pathways to Singapore and Japan: Gender and Racial Dynamics in Europeans' Mobility to Asia. *Social Science Japan Journal*, 21(1), 45–65.
- International Labour Organization. (2024). *Work Wise Youth: A Guide to Youth Rights at Work*. Switzerland: International Labour Organization.
- Kummitha, H. R., & Others. (2020). Rural-To-Urban Migration of Young People and Its Effect on Small Cities in Hungary. *DETUROPE*, 12(2), 71-83.
- Lee, E. S. (1966). A Theory of Migration. *Demography*, 3(1), 47-57.
- Malamassam, M. A. (2016). Youth Migration in Indonesia: Decision to Move and to Choose Destination Areas. *Indonesian Journal of Geography*, 48(1), 62–71.
- Martins, M. I. F. P., & Others. (2022). Comings and Goings: The Mobility of Rural Populations in Protected Areas in the Brazilian Amazon. *RA'EGA*, 55, 39–57.
- Naik, M. (2024). Smaller Cities as Sites of Youth Migrant Incorporation. *Urban Studies*, 61(12), 2399–2415.
- National Statistical Office. (2023). *The 2023 Migration Survey*. Bangkok: Ministry of Digital Economy and Society. (In Thai)
- National Statistical Office. (2024). *The 2024 Survey of The Older Persons In Thailand*. Bangkok: Ministry of Digital Economy and Society. (In Thai)
- Phanthalee, P. N., & Others. (2022). Social Inequality in Thailand in the New Normal. *Journal of Social Sciences, Mahamakut Buddhist University*, 5(2), 137-148. (In Thai)

- Richter, K., & Others. (1997). *Report of the Northeastern Follow-up to the National Migration Survey: Migration and the Rural Family: Sources of Support and Strain in a Mobile Society*. Nakhon Pathom: Institute for Population and Social Research, Mahidol University. (In Thai)
- Saraswati, Y., & Others. (2025). Push-Pull Theory of Migration Impact on Students Decisions at East Java Province. *SHS Web of Conferences*, 212, 04025.
- Samuel Hall. (2023). *Youth, Migration and Development: A New Lens for Critical Times - Case Studies from Colombia, Jordan, Kenya, Mexico, Pakistan, Senegal, Thailand, and Tunisia* (KNOMAD Paper 53). Washington, DC: World Bank.
- Sergienko, A. M., & Snegireva, O. A. (2019). Migration of Rural Youth in Altai Krai as an Agrarian Region. *Regional Research of Russia*, 9(1), 78–88.
- Skeldon, R. (2018). *International Migration, Internal Migration, Mobility and Urbanization: Towards More Integrated Approaches*. Geneva: International Organization for Migration.
- United Nations. (2012). *Young People, Participation, and Sustainable Development in an Urbanizing World*. Norway: United Nations.
- United Nations. (2020). *World Youth Report*. New York: United Nations.
- Yeboah, T. (2020). Future Aspirations of Rural-Urban Young Migrants in Accra, Ghana. *Children's Geographies*, 19(1), 45–58.